

ЛИТЕРАТУРА

1. Гак В. Г. Лексическое значение слова / В. Г. Гак // Языкознание. БЭС / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая российская энциклопедия, 2000. – С. 261–263.
2. Залевская А. А. Концепт как состояние индивида / А. А. Залевская // Слово. Текст. – М. : Гнозис, 2005. – С. 234–244.
3. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Вид. центр “Академія”, 2006. – 424 с.
4. Кубрякова Е. Концепт / Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : МГУ имени М. В. Ломоносова, 1997. – С. 90–93.
5. Кухаренко В. А. Лингво-когнитивная природа сквозного образа художественного текста / В. А. Кухаренко // Філологія і освітній процес : XXI століття : Мат. міжнар. наук.-пр. конф. – Одеса : Вид. КП ОМД, 2010. – С. 31–32.
6. Кухаренко В. А. Кумулятивный образ в системе художественного текста / В. А. Кухаренко // Слово й текст у просторі культури : Мат. міжнар. наук. конф., присв. 80-річчю з дня народження проф. О. М. Мороховського (Київ, 26–27 листопада 2010). – К. : Ле-нівт, 2010. – С. 18–19.
7. Нариси з контрастивної лінгвістики. – К. : Наукова думка, 1979. – 195 с.
8. Пименова М. В. Предисловие / Введение в когнитивную лингвистику / Под ред. М. В. Пименовой. – Кемерово, 2004. – С. 3–15.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.
10. Ярцева В. Н. Контрастивная лингвистика / В. Н. Ярцева // Языкознание. БЭС / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – 239 с.
11. Ярцева В. Н. О сопоставительном методе изучения языков / В. Н. Ярцева // Филологические науки. – 1960. – № 1. – С. 3–14.
12. Korunets I. V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages / П'ко V. Korunets. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 464 p.
13. Lodge D. The practice of writing / David Lodge. – L. : Abacus, 1998. – 302 p.
14. Ronen R. Possible Worlds in Literary Theory / R. Ronen. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 244 p.
15. Ryan M. Possible Worlds, Artificial Intelligence and Narrative Theory / M. Ryan. – Bloomington : Indiana UP, 1991. – 291 p.

ДЕФІНІЦІЇ ДИСКУРСУ В КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІЙ НАУКОВІЙ ПАРАДИГМІ

КОРОЛЬОВ І. Р.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У сучасній лінгвістиці немає єдності поглядів щодо тлумачення терміна “дискурс”. Однак у більшості праць вітчизняних і зарубіжних учених [1; 8; 9; 10; 12; 22; 25] склалася традиція, у рамках якої під словом дискурс розуміється цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його когнітивно-комунікативних функцій. Так, Т. ван Дейк визначає дискурс як *комунікативну подію* (складну єдність мовної форми, значення і дії), відтворену учасниками спілкування; по-

дію, в якій задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації [8, с. 121].

Н. Д. Арутюнова в “Лінгвістичному енциклопедичному словнику” подає таку дефініцію: “*Дискурс* (від. франц. discours – мовлення) – зв’язний текст у його сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та іншими факторами; мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємовідносинах людей та в механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мовлення “занурене в життя” [21, с. 136–137].

У тлумаченнях різних авторів знаходимо таке розуміння дискурсу:

– будь-яке висловлювання, що перевищує за обсягом фразу й розглядається з точки зору зв’язування послідовності фраз між собою [36, 156]; – зв’язне мовлення [39]; – будь-яке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікаторів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника; мовлення, що привласнюється мовцем [5, с. 276–279]; – когерентний текст [4]; – будь-який текст (або частина тексту), в якому є прояви одного й того ж мотиву [16, с. 150]; – будь-який кінцевий відтинок мовлення, що є певною єдністю з погляду змісту, передається з вторинними комунікативними цілями та має відповідну до цих цілей внутрішню організацію, причому є пов’язаним з іншими культурними факторами, аніж ті, що відносяться власне до мови [2, с. 443]; – будь-який процес говоріння, який включає у свої структури мовця і слухача разом із бажанням першого впливати на другого [41, с. 17]; – організована мовленнєва діяльність, пов’язана з деякою нелінгвістичною сферою (соціологічний, ідеологічний, культурний контекст) або з чимось невисловленим (несвідомим, передбачуваним) [40, с. 22]; – семіотичний процес, що реалізується в різних видах дискурсивних практик [7, с. 453]; – текст, представлений у вигляді особливої соціальної данності [29, с. 44]; – вияв мови як соціально-психічної системи у вигляді емпіричного знака, тексту (тобто реалізація тексту в “живому мовленні”) і водночас об’єкт досліджень, спрямованих на створення теорії використання мови [28, с. 34]; – текст, утворений в результаті мовленнєвої діяльності представників певної лінгвокультурної спільноти, який розглядається в сукупності його лінгвістичних параметрів та соціокультурного контексту [33, с. 162]; – складне комунікативне явище, що поєднує крім тексту ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, настанови, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту... Мовленнєвий потік, мова в її постійному русі, що вбирає в себе всю різноманітність історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комунікатора, так і комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування [8, с. 8–9]; – текст у різних його аспектах [38]; – результат процесу взаємодії у соціокультурному контексті [37]; – особливе використання мови ... для вираження особливої ментальності [30, с. 38–39]; – когнітивний процес, пов’язаний з реальним творенням мовлення, мовленнєвого твору, а текст є кінцевим результатом процесу мовленнєвої діяльності, що виливається в певну завершену (і зафіксовану) форму [19, с. 164]; – дискурс – “текст плюс ситуація”, а текст, відповідно, “дискурс мінус ситуація” [42, с. 240]; – текст, сконструйований

мовцем для слухача [35]; – процес побудови й розуміння природнього тексту, функціонування мови в реальному часі [14, с. 308]; – такий емпіричний об'єкт, з яким має справу лінгвіст, коли він виявляє сліди суб'єкта акту висловлювання, формальні елементи, що вказують на привласнення мови мовцем [6, с. 124]; – цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його когнітивно-комунікативних функцій [25, с. 5]; – єдність, що реалізується як у мовленні, тобто у звуковій субстанції, так і в тексті, тобто в писемній формі; послідовність мовленнєвих актів, тобто текст, включений у комунікативно-прагматичний контекст, на відміну від тексту як послідовності речень, відстороненої від комунікативно-прагматичного контексту [31]; – складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту [20, с. 13–14]; – система комунікації, яка має реальний і потенційний (віртуальний) виміри. У реальному вимірі – це поточна мовленнєва діяльність у певному соціальному просторі, яка має ознаку процесуальності і пов'язується з реальним життям і реальним часом, а також мовленнєві твори (тексти) як результат цієї діяльності, узяті у взаємодії лінгвістичних, паралінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. У потенційному вимірі дискурсу включаються також уявлення про типові моделі мовленнєвої поведінки і набір мовленнєвих дій та жанрів, специфічних для конкретного типу комунікації [34, с. 11]; – сукупність мовномисленнєвих дій комунікаторів, пов'язана з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу мовця адресатом [23, с. 190]; – комплекс лінгвістичних, психологічних і соціальних явищ, що підпорядкований як правилам граматики, так і більш загальним правилам організації, інтерпретації й зв'язності мовлення, яким володіють ті, хто розмовляє цією мовою [24]; – вербалізована діяльність – сукупність процесу й результату, що має як власне лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани [18]; – соціальна діяльність в умовах реального світу, а не абстрактно-теоретичний конструкт чи продукт лабораторного експерименту [22, с. 79]; – складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конститууючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має “видиму” – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та “невидиму” – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який “будується” впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо) [26, с. 13]; – ієрархічно зорганізована цілісна комунікативно-комунікаційна система, вивчення якої дозволяє пояснити, з одного боку, а) процес комунікативної діяльності і породження / рецепції тексту, виходячи з аналізу когнітивних структур, породжуваних комунікаторами і, з іншого боку, б) механізм активації цих структур (концептуалізації знаково-символічної форми тексту) під впливом

параметрів комунікації [17, с. 5]; – два або декілька речень, що перебувають одне з одним у смисловому зв'язку [11, с. 170].

Лінгвістичне розуміння дискурсу в зарубіжних дослідженнях неоднозначне. Так, наприклад, П. Серіо виділяє вісім значень терміна “дискурс”: – еквівалент поняття “мова”, тобто будь-яке конкретне висловлення; – одиницю, що обсягом переважає фразу; – вплив висловлення на його одержувача, враховуючи ситуацію (у рамках прагматики); – бесіду як основний тип висловлення; – уживання одиниць мови, їхню мовленнєву актуалізацію; – соціально або ідеологічно обмежений тип висловлень, наприклад, феміністський дискурс, адміністративний дискурс; – теоретичний конструкт, призначений для дослідження умов виробництва тексту [27, с. 26–27].

Серед окремих мовознавців існує думка, що на рівні дискурсу (тобто вище речення) відсутня будь-яка лінгвістична (структурна) організація. Можливо, ці вчені, за висловленням М. Стабза, просто не шукали в дискурсі ознак такої організації [44, с. 15]. Якщо дотримуватись цього погляду, то доведеться визнати, що будь-яка усна бесіда, будь-яка розмова складаються з неупорядкованої сукупності речень. Проте всі пересічні носії мови інтуїтивно, а інколи й усвідомлено (наприклад, у процесі навчання або аналізу) помічають таку властивість дискурсу: не будь-яке висловлення можна вжити після якогось іншого висловлювання [22, с. 175].

Отже, існує певний порядок комунікативних ходів у діалозі, структура обміну мовленнєвими діями. З одного боку, існування соціокультурно ідентифікованих типів дискурсу дозволяє обговорювати питання про структурність розмов, розповідей, уроків тощо, оскільки в них можна виділити початок, середину й кінець, хоча це й не настільки чітка структурність, порівняно з нижчими рівнями мови [44, с. 5]. З іншого боку, подібні міркування про структурність дискурсу були критично сприйняті Дж. Сьорлем, який навів просту аналогію з куклом пива, у якого також є початок, середина й кінець: “*they all have a beginning, a middle, and an end, but then, so does a glass of beer*” [43, р. 21]. Проте, з ним важко погодитись, адже тверджень, зокрема й доведених, на користь існування структури дискурсу значно більше [22, с. 174].

Необхідно зауважити, що розбіжності в поглядах стосовно структури дискурсу викликані насамперед зосередженістю окремих вчених на дослідженні структури форм повсякденного побутового мовного спілкування, тобто розмови (conversation) – найменш структурованого з усіх типів дискурсу. Проте розмова, на думку М.Л. Макарова, – це лише окремий різновид дискурсу, тоді як найбільш структурованими є ритуалізовані, інституційні типи дискурсу, наприклад, засідання суду, телеінтерв'ю, урок тощо [22, с. 175].

У структурі дискурсу розрізняють – *макроструктуру* або *глобальну* структуру та *мікроструктуру* або *локальну* структуру. Макроструктура дискурсу – це його членування на великі складові: епізоди в розповіді, абзаци в газетній статті, групи реплік в усному діалозі і т.і. Усередині великих фрагментів дискурсу спостерігається певна єдність – тематична, референційна, часова тощо [32]. Між великими фрагментами дискурсу спостерігаються межі, які позначаються відносно довгими паузами (в усному дискурсі), графічним виділенням (у письмовому дискурсі), спеціальними лексичними засобами (такими службовими

словами, як “а”, “так”, “нарешті”, “стосовно”). Багатоаспектними дослідженнями, пов’язаними з макроструктурою дискурсу, займалися О. В. Падучева, Т. ван Дейк, А. М. Баранов і Г. Ю. Крейдлін і інші вчені.

Специфічне розуміння терміна “макроструктура” представлено в працях відомого нідерландського дослідника дискурсу Т. ван Дейка, який так визначає її: це узагальнений опис основного змісту дискурсу, що будується адресатом у процесі розуміння. Макроструктура створюється таким чином, щоб представляти повноцінний текст, тобто в інших термінах може називатись рефератом або резюме [8, с. 47].

Мікроструктура дискурсу, на відміну від макроструктури, – це членування дискурсу на мінімальні складові, які можна віднести до дискурсивного рівня [32]. У більшості сучасних підходів такими мінімальними одиницями вважаються предикації, або клаузи. В усному дискурсі ця ідея підтверджується близькістю більшості інтонаційних одиниць до клауз. Дискурс, таким чином, є ланцюгом клауз. У психолінгвістичних експериментах з відтворення раніше отриманої вербальної інформації зазвичай з’ясовується, що розподіл інформації за клаузами відносно незмінний, а об’єднання клауз у складні речення є змінним. Саме тому поняття речення виявляється для структури дискурсу менш значимим, ніж поняття клаузи. Зокрема, як зауважує А. О. Кібрик, така одиниця, як клауза, є “ще” синтаксичною, але одночасно “вже” дискурсивною [15, с. 99].

Питання структури дискурсу, як зауважує С. Ю. Тюріна, пов’язане з питанням про його зв’язність. Зв’язність розглядається як одна з основних, найважливіших ознак дискурсу. Вітчизняні й зарубіжні лінгвісти вивчають текстові зв’язки, враховуючи їхні різні параметри, характер і спрямованість [32]. Спочатку текстові зв’язки описувалися за аналогією зі зв’язками всередині речення. У сучасних дослідженнях розглядається специфічний характер текстових зв’язків. Відповідно до глобальної і локальної структури дискурсу, розрізняють глобальну й локальну зв’язність [8]. Глобальна семантична зв’язність дискурсу забезпечується єдністю теми й топіку, а локальна – це відношення між мінімальними дискурсивними одиницями і їхніми частинами.

Дискурс, що розуміється як текст, занурений у ситуацію спілкування, допускає безліч вимірів. З позицій прагмалінгвістики дискурс є інтерактивною діяльністю учасників спілкування, обміном інформацією, використанням різних комунікативних стратегій, їх вербальним і невербальним втіленням у практиці спілкування. Щодо прагматичного аспекту вивчення структури дискурсу, А. Е. Кібрик наголошує: “Зазвичай лінгвіст “занурюється” в текст...; ...будує систему виконуваних ним функцій...; ...лінгвістична модель мовної взаємодії “уміщує” лінгвіста саме в мовленнєвий акт, структура й цілі якого можуть пролити світло на те, яким чином організовано текст” [13, с. 288].

Дискурс, як і будь-який комунікативний акт, передбачає наявність двох фундаментальних ролей – мовця (адресанта) і слухача (адресата), а також самого тексту повідомлення. Унаслідок цього структура дискурсу припускає наявність двох діаметрально протиставлених ролей – мовця та адресата, а сам процес мовного спілкування розглядається в цих двох перспективах. Саме тому в дискурсології виділяються такі напрямки дослідження:

1) побудова дискурсу (наприклад, вибір лексичних засобів у процесі первинного та вторинного семіозису);

2) розуміння дискурсу адресатом (наприклад, співвідношення займенників і інших дійктичних слів із тими чи іншими об'єктами);

3) розгляд процесу мовного спілкування з позицій самого тексту, що виникає в процесі дискурсу.

Незважаючи на наявність такого розмаїття підходів до проблеми структури дискурсу, вона залишається до кінця не розв'язаною. Слід також пам'ятати, що вихідною, фундаментальною формою існування дискурсу є усне мовлення, а письмовий дискурс є похідним від усного. Це розмежування пов'язане з каналом передачі інформації: при усному дискурсі канал – акустичний, при письмовому – візуальний [25].

Прагмалінгвістичний розгляд структури дискурсу дозволяє виокремити в ньому арену взаємодії учасників комунікативного акту: мовця (адресанта), слухача (адресата) та тієї реальності, що відображується в тексті. Прагмалінгвістичне дослідження дискурсу може бути орієнтоване, з одного боку, на виявлення особливостей авторської присутності, тобто “суб'єктивного емоційно-оцінного ставлення мовця до предметно-значеннєвого змісту свого висловлення. У різних сферах мовленнєвого спілкування експресивний момент має різне значення й різний ступінь сили, але присутній він усюди: абсолютно нейтральне висловлення неможливе” [3, с. 188]. Іншою важливою характеристикою будови дискурсу є чинник орієнтації і впливу на слухача: “Істотним (конститутивним) принципом висловлення (тексту) є його спрямованість. Кому адресоване висловлення, як адресант відчуває й уявляє своїх адресатів, яка сила їхнього впливу на висловлення – від цього залежить як композиція, так і стиль висловлення” [3, с. 200].

Чинник адресованості дискурсу, врахування того, що Т. ван Дейк називав прагматичним контекстом, визначається прагненням мовця до адекватного розуміння адресатом мовленнєвого твору. При цьому, як слушно зауважує голландський дослідник, “адресант може тільки тоді успішно здійснити намічений мовленнєвий акт, коли він упевнений, що прагматичний контекст задовольняє умовам цього мовленнєвого акту” [8, с. 26]. Отже, усі три компоненти прагматичної структури тексту – дійсність, яка відображена в мовленні, суб'єктивно-авторське начало, потенціал сприйняття – взаємопов'язані в структурі дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
2. Барт Р. Лингвистика текста / Р. Барт // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. VIII. – С. 442–449.
3. Бахтин М. М. Собрание сочинений : в 7 т. / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Русские словари, 1996. – Т. 5 : Проблема речевых жанров. – С. 159–206.
4. Беллерт М. Об одном условии связности текста / М. Беллерт // Новое в зарубежной лингвистике. – 1978. – Вып. 8. – С. 172–207.

5. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист. – М. : Прогресс, 1975. – 446 с.
6. Гийому Ж. О новых приемах интерпретации, или проблема смысла с точки зрения анализа дискурса / Ж. Гийому, Д. Мальдидье // Квадратура смысла : Франц. школа анализа дискурса. – М. : Прогресс, 1999. – С. 124–136.
7. Греймас А. Семиотика. Объяснительный словарь теории языка / А. Греймас, Ж. Курте // Семиотика / Сост. и общ. ред. Ю. С. Степанов. – М. : Радуга, 1983. – С. 453–550.
8. Дейк ван Т. А. Макростратегии / Т. А. ван Дейк, В. Кинч // Язык. Познание. Коммуникация. – М. : Прогресс, 1989. – С. 41–67.
9. Дискурс іноземномовної комунікації : [колективна монографія] / Під заг. ред. Кусько К. Я. – Львів, 2001. – 495 с.
10. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [колективна монографія] / Під заг. ред. Шевченко І. С. – Х. : Константа, 2005. – 356 с.
11. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи / Владимир Андреевич Звегинцев. – М. : Ком-Книга, 2007. – 306 с.
12. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
13. Кибрик А. Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфичное в языке) / Александр Евгеньевич Кибрик. – М. : Изд-во МГУ имени М. В. Ломоносова, 1992. – 336 с.
14. Кибрик А. А. Функционализм / А. А. Кибрик, В. А. Плунгян // Фундаментальные направления современной американской лингвистики : сб. обзоров МГУ имени М. В. Ломоносова. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – С. 276–339 с.
15. Кибрик А. А. Фinitность и дискурсивная функция клаузы. – Режим доступа : http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/people/kibrik-aa/files/Finiteness_dis-course_clause@ITG3_2008.pdf
16. Кох В. А. Предварительный набросок дискурсивного анализа семантического типа / В. А. Кох // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. VIII. – С. 149–171.
17. Кравченко Н.К. Міжнародно-правовий дискурс : когнітивно-комунікативний аспект : автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Наталія Кимівна Кравченко. – К., 2007. – 31 с.
18. Красных В. В. “Свой” среди “чужих” : миф или реальность? / Виктория Владимировна Красных – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
19. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца XX века : сб. ст. – М. : РГГУ, 1995. – С. 144–238.
20. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность : функциональные и структурные аспекты : сб. обзоров РАН ИНИОН. – М., 2000. – С. 7–25.
21. Лингвистический энциклопедический словарь / Под. ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
22. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.

23. Милевская Т. В. О понятии “дискурс” в русле коммуникативного подхода / Т. В. Милевская // *Материалы Международной научно-практической конференции “Коммуникация : теория и практика в различных социальных контекстах “Коммуникация–2002” (“Communication Across Differences”)*. – Пятигорск : ПГЛУ, 2002. – Ч. 1. – С. 188–190.
24. Плеханова Т. Ф. Текст как диалог / Т. Ф. Плеханова. – Мн.: МГЛУ, 2002. – 253 с.
25. Седов К. Ф. Дискурс и личность : эволюция коммуникативной компетенции / Константин Федорович Седов. – М. : Лабиринт, 2004. – 320 с.
26. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектоніка, варіативність: [монографія] / Катерина Серажим. – К., 2002. – 392 с.
27. Серио П. Как читают тексты во Франции. Вступительная статья / П. Серио // *Квадратура смысла : Французская школа анализа дискурса*. – М. : ОФО ИГ “Прогресс”, 1999. – С. 12–53.
28. Сорокин Ю. А. Психолингвистические аспекты изучения текста / Юрий Александрович Сорокин. – М. : Наука, 1985. – 168 с.
29. Степанов Г. В. Язык. Литература. Поэтика / Георгий Владимирович Степанов. – М. : Наука, 1988. – 382 с.
30. Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // *Язык и наука конца XX века : сб. ст.* – М.: РГГУ, 1995. – С. 34–73.
31. Сусов И. П. Введение в теоретическое языкознание / Иван Павлович Сусов. – Режим доступа : <http://lingvolah.chat.ru/library/susov.htm>.
32. Тюрина С. Ю. Дискурс как объект лингвистического исследования / Светлана Юрьевна Тюрина. – Режим доступа : <http://www.vfnglu.wladimir.ru/files/netmag/v3/ar11.doc>.
33. Ушакова Т. А. Роль человека в общении / Т. А. Ушакова, Н. Д. Павлова, И. А. Засова. – М. : Наука, 1989. – 192 с.
34. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. – Волгоград : Перемена, 2000. – 368 с.
35. Brown G. *Discourse Analysis* / G. Brown, G. Yule. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 288 p.
36. Dubois J. *Dictionnaire de linguistique* / J. Dubois, M. Giacomo, L. Guespin. – P. : Larousse, 1904. – 514 p.
37. Fairclough N. *Discourse and text : linguistic and intertextual analysis within discourse analysis* / N. Fairclough // *Discourse and Society*. – 1992. – № 3. – P. 192–217.
38. Halliday M. A. K. *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective* / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 264 p.
39. Harris Z. *Discourse Analysis* / Z. Harris // *Language*. – 1952. – V. 28. – № 17. – P. 1–30.
40. Helgorsky F. *Norme el Histoire* / F. Helgorsky // *Le francais moderne*. – P., 1982. – № 1. – P. 15–41.
41. Kristeva J. *Le language, cet inconnu* / J. Kristeva. – P. : Ed. du Seuil, 1981. – 334 p.
42. Ostman J. *Discourse analysis* / J. Ostman, T. Virtanen // *Handbook of Pragmatics*. – Amsterdam, 1995. – P. 239–253.

43. Searle J. R. Conversation / John R. Searle. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. – P. 7–29.
44. Stubbs M. Discourse Analysis : The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. – Oxford, 1983.

ТИПИ СИНЕСТЕТИЧНИХ ТРОПІВ В АНГЛІЙСЬКОМУ Й УКРАЇНСЬКОМУ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

МЕЛЬКО Х. Б.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Сучасні лінгвістичні дослідження розглядають мовні одиниці з урахуванням того, які структури людського знання вони репрезентують, які ментальні процеси покладено в основу мовної номінації, а також вибуху лінгвокогнітивного зацікавлення тропами. Звернення до проблеми образної структури художнього тексту видається актуальним і своєчасним з огляду на поживлення інтересу до художніх текстів [2, с. 69]. Зміна лінгвістичної парадигми потребує нового погляду на природу художнього образу, нового підходу до опису його структури.

Характерною рисою останніх досліджень у галузі лінгвістики є розгляд мовних явищ у тісному зв'язку з пізнанням об'єктивної дійсності, свідомістю та мисленням. Образ як категорія свідомості взаємодіє з реальним світом, людиною як суб'єктом пізнання дійсності та мовою як способом пізнання і засобом реалізації когнітивних процесів [2, с. 69]. Одним із таких засобів виступає явище синестезії, яке стрімко входить у вживання.

На вербальному рівні синестезія представлена синестетичним тропом. *Під синестетичним тропом* розуміємо мовний зворот, вжитий у переносному значенні для вираження асоціацій між різними видами відчуттів. Його особливість полягає в тому, що лексема, яка належить до одного лексико-семантичного мікрополя ВІДЧУТТЯ, уживається на позначення сенсорного образу, який належить до іншого мікрополя ВІДЧУТТЯ [16, с. 22]. У синестетичному тропі можуть бути задіяні лексеми різних мікрополів лексико-семантичного поля ВІДЧУТТЯ. Відповідно до п'яти видів зовнішнього чуттєвого сприйняття людини в лексико-семантичному полі ВІДЧУТТЯ О. В. Волошина виокремлює п'ять мікрополів: ЗІР, СЛУХ, ДОТИК, СМАК, НЮХ [3, с. 8]. Установлено, що лексико-семантичне поле складається з ядра та периферії [126]. До ядерних відносять лексичні одиниці, що позначають якість об'єкта сприйняття, який безпосередньо розпізнається органами чуття людини, а до периферії – лексеми, у яких чуттєвосприймає ознака виражається опосередковано, тобто через її носія. Синестетичні тропи в художніх творах сприймаються й адекватно оцінюються читачем [12, с. 67], тобто передбачають прототипові прочитання. Зумовлено це тим, що під час читання чи аналізу літературних творів читач використовує ті ж самі аналогові процеси мислення, які уможливають конструювання метафор, що й митці під час їх творення [15, р. 253-281], проте загальна значущість синестезії не передбачає синхронності інтерпретації, оскільки тут задіяні можливі процеси асоціювання.